

Tey eldru eru ongin byrða!

Sirið Stenberg
Tjóðveldi

Ofta mælir muður tað, ið hjarta er fult av. Soleiðis sigur orðatakið. Í hesum føri vóni eg ikki, tað er so. Tí um vit nú eru farin at umrøða okkara eldru fólk sum eina byrðu tí, at tað er tað, vit innast inni meina, so eru vit farin heilt av kós bæði í hugburði og etikki. So eru vit veruliga á vandaleið, og so er tað bert ein spurningur um tíð, til vit viðgera aðrar samfelagsborgarir á sama hátt, og ein negativur hugburður verður gerandiskostur móttvegis øllum teimum, sum í eygunum á nøkrum, ikki geva til samfelagið.

Orðskiftið seinastu tíðina er broytt. Orðaljóðið er broytt, og hugtøk verða ofta viðgjørd við orðum, sum hava ein negativen undirtóna. Eitt

dømi um hetta er, at okkara eldri borgarar verða umrøddir sum ein byrða.

Tey orð, man velur at lýsa eitthvørt við, eru ikkiuttan týdning. Orðini liva sítt egna lív, og gjøgnum hesi skýnur okkara hugburður ígjøgnum, tí orðini mynda okkara menniskjaáskoðan. Við teimum orðum, vit velja, kunnu vit sína atburð, sum er virðiligur, sømiligur, positivur ella heilt øvugt. Tí er tað ikki líka mikið, hvørji orð vit brúka, tá ið vit umrøða mál, fólk, avbjóðingar o.s.fr.

Eg helt, vit vóru komin burturfrá at umtala tey eldru sum eina byrðu. Men so er tíverri ikki. Javnan stingur hugtakið seg fram, og tað tykist hava vunnið sær hevd bæði í miðlunum eins og millum nógv fólk. Tá ið vit umrøða tað framtíðar avbjóðing, vit hava við at figgja vælferðartænastur í eini tíð, har fólkasamansetingin sær øðrvísi út enn í dag, so verður beinleiðis sagt at lagt er ikki upp fyri eldrabyrðuni. Orðið tykist vera “legalt” tí kjakarar fara inn í viðgerðinauttan at umrøða hugtakið, og brúka tað bara sum nakað heilt náúrligt.

Góði tit øll. Latið okkum øll verða samd um at fáa burturbeint hetta eyðmýkjandi og mannminskandi orðið

“eldrabyrðan” einaferð med alla. Hugsí tykkum til, hvat liggur í tí? Og hugsí tykkum til, hvat tað ger við okkara eldru borgarar at hoyra seg sjálvan umrøddan sum eina byrðu? Hugsí tykkum til, hvussu tað er at fáa at vita, at man liggur samfelagnum til byrðu? og hvussu tað má vera at hoyra, hvussu nógv man kostar, tí man er blivin gamal.

Nei, tey eldru hava betri uppiborið. Tey eru grundarlagið undir okkara samfelag. Tey hava bygt upp tað samfelag, vit í dag hava. Tey hava sanniliga lyft tungar byrðar fyri okkum yngru. Tí hava tey uppiborið virðing fyri sítt strev, og ta virðingina skulu vit vísa teimum bæði í orð, talu og handlingum. Og eldri fólk eru líka so ymisk sum øll onnur, og hvørki

kunnu ella skulu viðgerðast, sum ein einstáttaður bólkur av hjálpartreingjandi fólki, men heldur við denti á tí ymiskleika og tilfeingi tey rúma akkurát sum øll onnur menniskju.

Gamaní hefur samfelagið avbjóðingar fyri frammán. Sæð í ljósinum av, at fólkasamansetingin broyrtist og forskattingin av pensjónum er framd, verður tað

ein avbjóðing at figgja vælferðartænastur í komandi tíðum. Sitandi samgonga hefur við sínur politikki lagt stórt trýst á komandi politikkarar og komandi ættarlið, men tað kunnu tey eldri ikki ábyrgdast fyri. Tí tað er ein politiskur spurningur.

... Ongin meining í at avtaka kommunurnar

TÍÐARGREIN

at taka ímóti eldraðkinum, og at kommunurnar tískil eiga at avtakast. Tankagongdin er: antin kommunur við tungum vælferðaruppgávum ella ongar kommunur yvirhøvur. Onki millumting.

Hetta er strangt tvíbýttur og sera lítið pragmatiskur hugsunarháttur. Um tað er so, at kommunurnar eru ov lítlar, so kanska mann skal spola aftur og viðurkenna, at tað var skeivt upprunaliga at vilja leggja slík málsøki út – sum kommunurnar heldur ikki hava spurt eftir ella biðið um – heldur enn nú at brúka hetta til at taka tilverurættin frá kommununum.

Men er tað nú so, at kommunurnar eru ov lítlar til at taka ímóti t.d. eldraðkinum?

Ja, tær eru ov lítlar til monsturoysnir à la gamla Sovjet, men treyðugt til meira lagaligar og

menniskjaligar loysnir. Í Álandi hava kommunurnar yvirtikið eldraðkið, og tær fáa tað at rigga fint við samstarvi, heldur enn við samanlegging.

Vert er eisini at leggja til merkis, at í Íslandi eru 75 kommunur, onkur heilt niður í 50 fólk. Kortini hava tey yvirtikið fólkkakúlan og klára tað fint í samstarvi millum kommunurnar.

Er landsumsitingin rationell?

Sambært Magna Laksáfoss eru føroysku kommunurnar alt ov lítlar, alt ov dýrar, tær eru ein forðing fyri nýskapen og ein forðing fyri, at landspolitikararnir (!) kunnu føra ein skilagóðan figgjarpolitik.

Hetta eru somu landspolitikkarar, sum nú flyta tyngstu ábyrgdarøkini yvir á ov smáu og ov dýru kommunurnar at umsita, eftir hvat vit skilja við tí høvuðsgrundgeving,

at kommunala sjálvræðið er nærri klientinum og tí umsitur neyvari og rationellari.

So er tað hatta roknistykkið, har tað kostar 15,6 mió at umsita Suðuroynna. Skemtiligt, at prísur verður settur á kommunalu umsitingarnar á henda hátt. Set tað upp móti landsumsitingini! Hon er ongantíð hvørki skipað tilvitað eftir einum figgjarliga rationellum modeli - og enn minni seinni eftirmett eftir slikum.

Landsumsitingin er strukturerað sum eitt neyvt kopi av donsku statsumsitingini,uttan nakað sum helst atlit til føroyska kontekstin og stóddarmunin 1:115.

Kommunali búskapurin syndrast

Stendur tað illa til hjá kommununum, so er høvuðsorsøkin at finna í landsumsitingini, sum seinnu

árini miðvíst hefur syndrað tann kommunala búskapin. Broytingar í stuðli til rentuútreiðslur, forskatting av pensjónum, broytingar í lutfallinum av inntøkum frá partafelagsskattinum, serskattaskipanir, sum minkað talið á teimum, ið gjalda kommunuskatt, og vánaligar avtalur við onnur lond hava tilsamans lækkað inntøku-grundarlagið nógv hjá kommununum.

Kommunurnar hava onga ávirkan á hesar skipanir. Meðan landskassin hefur nógvar inntøkukeldur hava vit bert kommunuskattin. Og hóast tað almenna skuplar pengarnar inn frá tilfeingisgjaldi o.ø., so eru ongar ætlanir um at geva kommununum lut í hesum inntøkum, hóast tað eru kommunurnar, sum í samband við t.d. alivinnuna skulu liva upp til strongu krøvini um útlát í firðir, vatndygd v.m.

Kommununum verða álagdar útreiðslur, meðan landið tekur sær inntøkurnar.

Land og kommunur standa yvirfyri risa avbjóðingum, millum annað í sambandi við figgingina av eldraðkinum og annars, hvussu vit skulu fyrireika okkum til demografiskar broytingar, ið standa fyri framman, ikki minst hvussu vit aftur fáa munandi fólkaøkstur.

Loysnin er ikki at avtaka kommunurnar, men at broyta lutfallið, so at bæði land og kommunur fáa ágóðarnar. Hvørt mansbarn sær, at gongdin í útreiðslunum er órímlig, og tað hevði tænt sitandi landsstýri eisini at ásanna hendan veruleika.